

Кад рат почне, прва жртва је истина. После смрти истине, долазе лаж и обмана. Народ је кљукан пропагандом. А кад рат престане, званични кругови немају храбрости да то признају и веровање у пропагандну митологију се наставља..

□
Crossman)

Ричард Кросман (Richard

Последње две године бавио сам се односом политике и филма, посматрајући утицај актуелних политичко-идеолошких парадигми на уметност кроз призму политичке пропаганде. Свој рад из области српске културне историје сам завршио деведесетим годинама и нисам даље улазио у ту сферу, плашећи се да бих описивањем пропагандне улоге филмова о последњем српском рату ушао у замку поимања истине, сагледавајући је само са једне стране. Ипак, гледајући новије филмове снимане и у Србији и у Хрватској и у Босни, а сад већ из угла професије, уочавао сам пропагандне поруке инкорпориране у филмске текстове и поново препознао парадигму.

Од ратних слика из Вуковара и Сарајева па до слика из Сребренице, усталио се један, бићу дрзак да кажем, свеопшти стереотип о Србима у овом последњем рату. Сlike бруталних убистава од стране појединаца под ознаком „Шкорпиони“ обишле су цели свет и свако суочавање нашег народа са истином да је и наша страна у рату имала ратне злочинце, могу схватити као добронамерни просветитељски акт. Али умањивање злочина Насера Орића или Атифа Дудаковића од стране медијске елите, било стране било домаће, крајње ми је неразумљиво. Просто ми се намеће један неприхватљив одговор да у циљу помирења треба истицати само српске злочине и нечовечности појединаца учињених у име неких тобож колективних интереса, а злочине над Србима полако заборављати, чиме се јасно гради српска колективна кривица и кроз стотину година ко ће нас више разликовати од нациста?! И када се вратимо на поље уметности, много сам пута размишљао како то да ми не снимимо неки наш ратни филм, у којем ће бити приказан Братунац, муџахединска клања Срба, шиптарски злочини на Косову и све остале нечовечности почињене над мојим народом? Увек сам одговор проналазио у оним постулатима о аутономији уметности и да такав филм не би био ништа бољи од оних пропагандних филмова којим сам се бавио, као што су Ужичка република, Сутјеска, Козара итд. Чак сам ишао и корак даље и ово питање поставио једном актуелном и еминентном филмском раднику који ми је дао очекиван одговор: нико нам не би дао паре из ЕУ фодова за такав филм, а на жалост ни наша држава Србија и Министарство културе не би то подржало!

Причу о „Турнеји“ Горана Марковића чуо сам још прошле године од пријатеља у Београду, и искрено сам се веселио снимању овог филма у којем су учествовали и неки

моји другари из Београда и Бања Луке. Нисам очекивао оштри пропагандни филм, чак познавајући наш српски, у гене уписани, пацифизам био сам припремљен да погледам једно антиратно остварење које не намеће одговоре нити истину, него оставља гледаоцима да и емотивно и когнитивно доживе филм са јаком поруком о бесмислу рата. Пре одласка у бископ читао сам многе коментаре и критике и припремио се да су „шамари српској страни нешто снажнији, и самим тим болнији. Али, није ли уосталом пристojно погледати себе, завирити у сопствено зло, па тек онда критиковати и осуђивати туђе“ како је то Дубравка Лакић рекла. (Политика, 11.10.2008.).

Први детаљи примећени у филму „Турнеја“ односили су се на исцртавање „фигуре“ ратних Срба из Републике Српске. Ово посебно истичем, јер је редитељ направио јасну разлику између урбаних глумаца из београдског „круга двојке“ који су по мом схватању овог филма такође Срби (осим Мире Фурлан), и оних других прекодринских ратоборних Срба, али о том нешто касније. Прва сцена с којима се гледаоци сусрећу са овим „горим“ Србима је када возач Ђура, којег тумачи глумац Славко Штимац, долази по глумце испред београдског Народног позоришта. Ђура, обучен у просту одећу слуша народну песму са текстом „Српкиња је одгојила сина да је брани од Турчина“ на шта протесно реагује урбана Мира Фурлан. Након овог кратког увода који наводи гледаоце са каквим актерима ће јунаци ове приче имати посла, градацијски се ређају слике: српски војник који их зауставља на граници и пита да нема у аутобусу неки Муслиман, простачки се односећи и неуго повезујући име Џавахарлал (Нехру) са Муслиманима; пуковник Гавро који псује у канцеларији окруженој портретима из старије и новије српске историје; вечера у којој „ждеру“ и пију српски војници ЈНА (бивши комунисти чији надређени неодољиво подсећа на лик генерала Младића) и Бели орлови (радикали, тј. „Шешељевци“ чија умешаност у рат у Босни није утврђена ни у Хашком суду – прим. А.В.) заједно са глумцима, слушајући просту новокомпоновану српску музику да би се напослетку међусобно потукли. Ситуацију за вечером смирује глумац Жаки (Јосиф Татић) рецитијући „На Липару“ Ђуре Јакшића за радикале, односно „Коњух планином“ за комунисте. Ова сцена неодољиво подсећа на сличну из филма Ужичка република, Жике Митровића, у којој се публика упознавала са тадашњим четницима. Тада је приказана такође кафана у којој „ждеру“ и пију неуредни српски војници, певајући „убићемо заклаћемо ко са нама неће“ да би се на крају међусобно потукли. Очито је велики утицај на Марковића оставио његов ментор Митровић, али и искуство асистента на снимању овог партизанског пропагандног филма. Најзад, после мукотрпних припрема, глумци излазе пред српску публику са „Бубом у уху“ Жоржа Фејдоа и доживљавају дебакл, јер прости гледаоци не могу да одгонетну уметничку позадину представе. Увидевши грешку да је Фејдоов текст превише „компликован“ за такву „врсту“ публике, глумачка трупа се сели на прву линију фронта, да би пред српским борцима одглумили Стеријину трагедију „Смрт Стефана Дечанског“. Прости војници ношени крајњим анималним инстинктима урличу, добацују глумци и у потпуности прекидају представу, да би на крају премлатили младог београдског глумца. Овим првим сценама јасно је показана индиферентност српских војника према уметности, стварајући утисак одсуства емпатије на српској страни у тадашњем рату.

У овом аспекту лежи јасно позиционирање аутора и губљење сваке неутралности, а самим тим и „антиратности“ филма. Наиме, први сусрет глумца са Хрватима и касније Муслиманима показује другачију слику. Глумица Соња (Мира Фурлан) рецитије Држићевог „Дунда Мароја“ пред хрватском војском, а студенткиња (Јелена Ђокић) античку трагедију пред муслиманским јединицама, чиме и једна и друга, као Андрићева Аска, играју за живот, уметнички подстичући осећаје у војницима који их на крају пуштају на слободу. Према томе, уметничко дело не изазива емоције само код Срба, док су друга два народа веома емотивно осетљива, чиме се јасно подвајају добри и лоши момци у овом филму. Када хрватска војска, под утицајем Соњине „игре“ ослобађа наше главне јунаке, њих заробљавају Арканови „Тигрови“. Глумци моле комаданта (Сергеј Трифуновић) да им поштеди животе, на шта он пристаје, али његова „крволочност“ му не да мира и једног хрватског војника тера у минско поље певајући Цецину песму „Кукавица“, чиме је редитељ јасно показао ко је комадант. Марковић до краја остаје суров према ратоборним Србима, док глумце из Београда издваја из контекста и не жели да их поистовети са овим „злим“ Србима (један глумац хистерично узвикује „Ја нисам Србин, ја сам глумац!“).

Касније се градација наставља приказујући сцене са српским ратним профитерима, али и патриотским песником из Београда који долази код своје браће у Републику Српску да поезијом помогне напаћени народ. Очито припадници „Друге Србије“ нису никада опростили уметницима који су из патриотских разлога одлазили у Републику Српску. У овом филму песник Љубић (Војислав Брајовић) представља симбол српских песника као „уметничких профитера“, сам од себе накарадан, плагијатор и лични пријатељ српских комаданата, читај будућих ратних злочинаца. У сукобу између профаног Љубића и младог београдског „либералног“ глумца истиче се још једна специфичност. Наиме, Љубић проповеда о Србима као „небеском народу“, на шта се млади глумац супроставља репликом „Цео свет је против нас само нас воли Бог?!“ и наставља обраћајући се Љубићу „Ви сте и направили овај рат, идиоти једни! Ви који залуђујете народ вашим нацистичким срањима! Ви терате хиљаде, десетине хиљада младих људи у смрт! И што је најгоре од свега, ви верујете у та срања! Ђубрад једна фашистичка!“ Ова кулминација у филму као да је написана међу квазиинтелектуалцима „Пешчаника“, чиме се јасно приметне политички ставови и та „неутралност“ аутора да прикаже рат у неком правом светлу. Очито је за малу али утицајну групу српских неолиберала сваки чин српског национализма у ствари нацизам и фашизам, и ту се можемо вратити на причу са почетка овог текста.

Горан Марковић је снимањем филма „Турнеја“, а подржан од Фонда за кинематографију при Савету Европе „Eurimages“, очито испунио очекивања својих донатора и може мирно очекивати велике светске награде, јер његов филм је по њима „политички коректан“, а по мом скромном мишљењу „политички конкретан“. На жалост то је тренутно наша реалност. Свако снимање филма из српског угла у којем ће бити представљене српске жртве и злочини чињени над српским народом представљаће политичку пропаганду, а филмови као што је ово Марковићево остварење биће просветитељски медиј са циљем свесрпске катарзе на основу које ћемо се коначно дистанцирати од наше нацистичке и фашистичке прошлости. Само ми једна ствар на крају није јасна, када је редитељ већ

„Турнеја“ на Запад

Пише: Александар Врањеш
уторак, 28 октобар 2008 19:41

уложио оволики труд, зашто није синхронизовао филм на енглески језик, јер на српском никад неће имати неку значајну вредност!

28. октобар 2008. године